

հաննէս Եպիսկոպոս զատ զատ անձեր են, ինչ որ չէ անշուշտ:

Հոգեւոր եւ Թերեւս վարչական կրկին մարդերու մէջ Տէր Յովհաննէսի ծառայութիւնները կ'երեւայ ուղարկութեան առարկայ կ'ըլլան օրուան պատրիարքէն և միաբանութեան գլխաւորներէն, որ 1688ին զինքը կը գտնենք Եպիսկոպոս, ինչպէս որ կը վկայէ ութանկիւն քառասուն իր կնիքը: Եղիազար Այնթապցի կը կարծենք որ մեծագոյն բաժինը ունեցած ըլլալու է սոյն զնահատութեան մէջ: Հաւանական չենք նկատեր որ Յովհաննէս մինչև էմիփաժին ուղևորած ըլլայ Եպիսկոպոս ձեռնադրուելու համար. ճիշտ պիտի ըլլար ընդունիլ որ կամ Հալէպի մէջ, Երբև իր ձեռնադրուելը, և կամ Սիւրի մէջ ձեռնադրուեցաւ Սոսյ Գրիգոր Բ. կաթողիկոսէն: 1685ին Երուսաղէմի մէջ գրած Նոր Կտակարանի մասերուն քանի մը լուսանցքներուն վրայ, ետքէն, այսինքն Եպիսկոպոս ձեռնադրուելէ ետքը, աւելցուցած է իր իսկ գրչով, պարոնսք, մութրան բառերը, յատկապէս ճշգրիտ համար՝ որ Տէր Յովհաննէս քնյ. և Տէր Յովհաննէս եպս. Պարոնտէր միւնոյն անձն է: Երուսաղէմի պատրիարքներ ԺԷ. զարուն ընդհանրապէս պարոնսք կոչուած են. մեր կարծիքով ասիկա բարբերէ սեփեմէ կամ Փրանսերէն Monseigneur բառերուն նշանակութեամբ գործածուած կրնայ ըլլալ: Ալպոյանեան կը կարծէ թէ պարոնսք կը կոչուէին այն Եպիսկոպոսները որոնք չունէին ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճան, զոր ունեցողները աւելի վարդապետ կ'անուանէին իրենց զիրենք, եթէ նոյն իսկ Եպիսկոպոս, կամ արքեպիսկոպոս և կամ պատրիարք ալ եղած ըլլային: Եթէ նոյն տարիներուն Հալէպի առաջնորդական աթոռը Թափուր մնացած ըլլար, Թերեւս ճիշտ ըլլար խորհիլ՝ որ Յովհաննէս քնյ. Ղայաթեար իր հայրենիք Հալէպի վրայ Եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ. յայտնի է որ ան ձեռնադրուած է Երուսաղէմի համար և ուր մնացած է մինչև իր կեանքի վերջը, զի Հալէպի մէջ իր մասին ունէ գիրք և յիշատակութեան չենք հանդիպած երբեք և կ'ենթադրենք որ ձեռնադրուելէն յետոյ երկար ևս չապրեցաւ:

Հայկիկ

ԱՐՏՍԱՒԱՋԻ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՄՏՏԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԵՐ. (հառնայն).

Ա. Շարֆ. Զայնաքեց եւ դաճառեց Յովսէփ Վ. Գալայնեան. Վիլհելմ. Մխիթարեան
սպարան. զին՝ 15 ժամ:

Գործ մը, արդարև, որ թէև իր հետ չի բերեր մեր եկեղեցական երաժշտութեան կալուածէն ներս նոր սիւս մը բանալու գերն ու համարը, և սակայն — այս բոլորէն անկախաբար — պէտք է նկատի առնել զայն նոյնիսկ անոր համար որ անիկա երախայրիքն է հայ երաժշտական մտածողութեան մէջ գէպի լուսաւոր ապագայ մը գիտող հոգիի մը ճիգերուն:

Հ. Գալայնեան, որ նորահաս մըն է և իր գործին համար անհրաժեշտ պատրաստութեամբ ուժաւորուած, իր այս երկասիրութեամբ կուգայ թիւ մը ևս աւելցնել հայ կաթողիկէ երաժշտադէտ-վարդապետներու շարքին վրայ, շատ մօտիկը մեծատաղանդ Հ. Տայիանի և Վիլհելմական Հ. Սրապեանի:

Գեղեցիկ նախաբանի մը մէջ, նախ, Հ. Յովսէփ կը ներկայացնէ իր այս գործին հանգամանքը, ճառագական և ճոճ չափադրուած և եղանակներ մատնանշելով հոն. և ապա՝ որպէսզի մեր մէջ լաւագոյն տըրամադրութիւն մը ստեղծէ գէպի իր անձնական ստեղծագործութիւնները՝ կը վըստահացնէ զմեզ թէ փանայած է հեալկական դրոմ դնել այդ եղանակներուն մէջ ալ:

Առաջին պատհանութեամբ նոյնիսկ ըսենք թէ անարդար է իր այս յայտարարութիւնը ճոճ շարադրուած այդ կտորներուն մասին, և մենք կ'ստիպուինք դուրս ձգել զանոնք մեր ներկայ քննադատական ուսումնասիրութենէն, խորապէս համոզուած ըլլալով որ անոնք բացարձակապէս ոչինչ ունին հայեցի իրենց հետ: (*)

(*) Այս ուսումնասիրութեան մէջ նկատի առնուած են միայն հետեւեալ երգերն ու արականները:

1. Այսոր յարեալ	5. Սրբոհի Մարիամ
2. Զարթիվ փառք իմ	6. Փութաքի յօգնութիւն
3. Այսոր աւախացեալ	7. Տարածեալ
4. Կեցա զարդի	8. Սուրբ, Սուրբ
	9. Հոգի Աստուծոյ

Ա. Ներկայացնում է ընթերցողին եւ մրցակցուն. — Հիմը — մայր եղանակին կակնարկեմ — որուն վրայ պիտի բարձրանայ ներդաշնակային ամբողջ շէնքը, պետք է երաշխաւորուած ըլլայ լաւագոյն կառոյց մը իր վրայ կրելու բոլոր հաստնակները թունկներով: Արդ, թէ, թէ. Յովսէփ թէ՛ն չափանիշով մօտեցած է իր տրամադրութեան տակ գտնուող Հայ Եկեղեցական երգի զանազան աւանդութիւններուն և թէ՛ որքան յաջողած՝ իր այս ընտրութեանց մէջ — այն՝ միկնակէտը որիկէ ճամբայ պէտք է ելլել հասնելու համար ներդաշնակային զընահատութեան:

Հ. Գալայեան, եղանակներու ընտրութեան մէջ կարելի չէ ըսել թէ հաւասարապէս խիստ գտնուած է ամէն կտորի նկատմամբ. և այս անյաջող ընտրութեան հետեւնքով, ինքզինք գտած է ներդաշնակային նորանոր զփուարութեանց առջեւ: Եղանակի աւանդութեան յետոյ կուգայ զայն բարեփոխելու և մշակելու գործը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ առաքել և զտեղ եղանակը աւելորդ ծանրաբեռնութեան է իր նախնական պարզութեան տանիլ զայն: (*) Բարեփոխումի և մշակումի գործը ընդհանրապէս շատ թեթեւ եղած է ամբողջ հատորին մէջ, իսկ «Տարածաբան պարագային բնաւ չէ եղած, և Հ. Յովսէփի նման երաժշտագէտ մը չէ խզճահարած զայն հանրութեան ներկայացնել, բոլորովին անխնամ և ծեփծեփաւորով ծանրաբեռ:

Ուրիշ պարագայ մը: «Փութաջիբ յոգնութիւն»ը ԱԿ. գարձուածք եղանակ մըն է (շարականներու առջեւ պէտք էր գրուէր ֆայնային Յուցումը) և ԱԿ. գարձուածքները intense(**) եղանակներ են: Հ. Գալայեանն արդարանայի ոչ մէկ պատճառով եղանակին վերաւորութիւնը հիմնաւորային (tonique) ինքնուրուած է, ամբողջութեամբ եղծելով այսպէս եղանակին ձայնային (tonal կամ modal) նկարագիրը:

(*) Վերոյիշեալ ցանկին մէջ գտնուող տարականգնութիւնները կը կարծեմ թէ գրի առնուած են բերանացի աւանդութեմ, վասնզի անոնց չենք մանրակալել Ս. էշմաթիմ եպագրուած պատկանելի Ֆայնագրեալ Ետնակային մէջ:

(**) Intense կը կոչուի բոլոր այն եղանակները որոնք ձայնաբանին հետեւին (tierce) վրայ կը վերադառնան:

Բ. Հասունացնում է բաժանում. — Ներկայիս կարծես թէ ընդհանուր ձգտում մը կայ հայ երգին ազատ կշռոյթը ենթարկելու $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ և այլ եւրոպական չափերու երկաթեայ կաղապարին: Հ. Յովսէփ, զփախտաբար, չէ կրցած ինքզինք հետեւ պահել այդ հոսանքին. ընդհակառակը, զարմանալի հողածութեամբ մը կը պահէ զանոնք, ի հարկին ամէն հատածի (mesure) վերջ զանոնք փոխելու ծանձնոյթն ալ յանձն առնելով: Հայ երգին չափական այս խիստ պարտադրանքը անտեղի կը նկատենք, եւ կը յանձնարարենք մեր երաժշտասէր ընկերներուն, երգային (եղանակային) և բընագրային (ստակային) իմաստին համեմատ բաժնել երգի մը հատածները, ի հարկին ձայնախելութուն վրայ զետեղելով անհրաժեշտ շեշտները:

Դաճումը ուրմը. — Իբրեւ նախափորձ՝ լորմին ներդաշնակութիւնը զնահատելի կը գտնենք: Մենք արդոյ հեղինակը, թէ՛ն գտնարու, բայց ի վերջոյ կրցած է եւրոպական ներդաշնակութեան մը օրէնքներէն ձերբազատել ինքզինքը եւ Ույսոր յարեալին և «Ջարթիք» փառք խմբին տալ իսկապէս հայեցի դաշնաւորում մը, ինչ որ ձեռք բերուած մեծազոյն յաջողութիւնն է այս երկախորութեան մէջ:

«Սրբուհի Մարիամ»ի լայն թաւալումն Հ. Յովսէփ պէտք էր օգտուէր contrechant-ի և imitation-ի հիմնալի գրութիւնը ընելով, ինչ որ չէ եղած զփախտաբար:

«Այսոր ուրախացիւ» և «Գեցող գորգի» շարականներու պարագային, որոնք նոյն սեռի (նոյն ձայնին կը պատկանին) եղանակներ են, թէ՛ն երկուքին ալ դաշնաւորումը հայեցի չէ, և սակայն այդ երկուքն երկրորդը կը նախընտրենք. առաջինին մէջ անհարկի կիրարկուած modulation-ներէն զերծ նկատելով զայն:

Հակառակ մեր այս զնահատանքին սակայն, Հ. Յովսէփ Գալայեանն իր այս երկախորութեամբ, զոր չենք վարանել անապարտուած գործ որակել, նպատակ մը չէ բերիւր հայ երգի դաշնաւորման կնճառ հարցին: Տարիներու աշխատանքը և լաւագոյնին ի խնդիր թափուած ճիգերը, լիալոյս ենք որ Հ. Գալայեանին մէջ պիտի կրտեն ապագայ մեծ երաժշտագէտը:

ՊՍԱԿ ՎՐԴ. ԲՈՂԻՄԱՅԵԱՆ